

2026-02-17

Socialdepartementet

Magnus Lundberg
079-00 63 412
magnus.lundberg@tco.se

Remissyttrande över betänkandet Ett datalyft mot fel, fusk och frånvaro (SOU 2025:108)

S2025/02028

Tjänstemännens centralorganisation, TCO, har beretts tillfälle att yttra sig över betänkandet *Ett datalyft mot fel, fusk och frånvaro*. TCO lämnar kommentarer och synpunkter på de förslag eller konsekvenser av förslagen som är av särskilt intresse för TCO.

Inledning

TCO anser att välfärdsbrottslighet, systematiskt överutnyttjande och fusk kan utgöra allvarliga hot mot de allmänna trygghetssystemens funktion och legitimitet. Samtidigt innebär arbetet med att förebygga välfärdsbrott olika avvägningar där det är viktigt att åtgärderna inte på ett oproportionerligt sätt inkräktar på den personliga integriteten eller innebär att trösklarna för att utöva rätten till ersättning blir alltför höga. TCO vill betona att det brottsförebyggande perspektivet inte får innebära att trygghetssystemens ändamålsenlighet tappas bort. Det är något som i sig kan urholka allmänhetens tilltro till trygghetssystemen.

Mot bakgrund av att det under de senaste åren har kommit flera utredningar om olika förslag om utökade möjligheter till informations- och personuppgiftshantering för olika myndigheter med olika syften, kan anföras att ju fler personuppgifter som är i omlopp, desto större är risken för att dessa personuppgifter kan komma på avvägar.

Stora samlingar av personuppgifter är förenat med särskilda integritetsrisker kopplat till informationssäkerhet. Mot bakgrund av den stora mängden uppgifter som behandlas kan skadan för enskilda bli mycket allvarlig om uppgifterna sprids efter ett obehörigt intrång.

TCO är också oroat över vad TCO uppfattar är en generell tendens, där allt fler myndigheters uppdrag i större utsträckning går mot kontroll och ifrågasättande av medborgarna snarare än att säkerställa hjälp och stöd. En sådan utveckling riskerar att bidra till en minskad tillit till dessa verksamheter, och kan komma att innebära att

enskilda avstår från att vända sig till trygghetssystemen av rädsla för att göra fel trots att det finns ett behov av stöd.

4.3.3 Strikt ansvar för uppgiftslämnande – förslag om administrativa sanktioner i socialförsäkringen

För ett utförligt resonemang om frågan om administrativa sanktioner i socialförsäkringen vill TCO hänvisa till [TCO:s remissyttrande](#) över promemorian Administrativa sanktioner i socialförsäkringen (Ds 2025:8).

8.8 Utökade möjligheter att behandla känsliga personuppgifter

TCO har inte anledning att ifrågasätta det behov som de berörda myndigheterna ger uttryck för, men TCO vill i detta sammanhang återigen betona vikten av att slå vakt om enskildas integritet. Det är centralt med regelbunden uppföljning av i vilken utsträckning myndigheternas inhämtning av personuppgifter, samt hur de hanteras, utgör en proportionerlig avvägning mot den enskildes intresse av personlig integritet.

Skulle utredningens förslag om utökade möjligheter till behandling av känsliga personuppgifter genomföras, uppmanar TCO regeringen att i sin styrning av de berörda myndigheterna förtydliga vikten av att noga och fortlöpande överväga nödvändigheten av sådan personuppgiftshantering och utvärdera om syftet med behandlingarna kan uppnås genom andra medel, t.ex. genom att anonymisera uppgifter eller att i stället behandla andra typer av uppgifter.

8.9 Särskilda skyddsregler för dataanalys och urval

Utredningen föreslår att Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten själva måste formulera och sammanställa sina överväganden avseende den behandling av personuppgifter som kommer att utföras vid dataanalyser och urval, och att den dokumentation som ska göras ska ge en tydlig bild av den helhetsbedömning som myndigheterna har gjort. Utredningen lämnar inget förslag på hur en dataanalys- och urvalsaktivitet ska avgränsas i omfattning och tid, utan det lämnas i stället till myndigheterna att avgöra. Utredningen poängterar dock att det är särskilt viktigt att behandlingarna i fråga avgränsas i både omfattning och tid på ett lämpligt vis. Myndigheterna måste i sin egenskap av personuppgiftsansvariga själva bedöma om en viss behandling av personuppgifter är nödvändig och proportionerlig.

Då de föreslagna reglerna ger stort utrymme för myndigheterna själva att bedöma och dokumentera om en viss behandling av personuppgifter är nödvändig och proportionerlig, är det viktigt att myndigheternas bedömningar och ställningstaganden återkommande följs upp. I det sammanhanget är det viktigt att påminna om att de föreslagna alternativa ändamålsbestämmelserna inte ger myndigheterna någon ny möjlighet att samla in personuppgifter, och innebär alltså inte att myndigheterna får hämta in stora mängder personuppgifter av olika slag för att hela uppgiftsmassan eller vissa uppgifter i den eventuellt kan komma till användning, exempelvis vid analys eller när man utvecklar en specifik urvalsmodell.

8.10 Ändringar i offentlighets- och sekretesslagen

Utredningen föreslår att absolut sekretess ska gälla vid dataanalyser och urval hos Försäkringskassans och Pensionsmyndighetens verksamhet som avses i 114 kap. 8 § socialförsäkringsbalken, för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden.

TCO anser att sekretess för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden är viktigt för att den enskilde ska känna sådant förtroende för det offentliga att denne inte tvekar att vända sig till det offentliga för stöd och hjälp. Samtidigt vill TCO påpeka att absolut sekretess är ovanligt och ska användas i undantagsfall och vid särskilt skyddsvärda intressen. Enligt TCO finns det ett stort allmänintresse av att kunna granska den verksamhet som Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten bedriver i form av dataanalyser och urval. Det måste gå att granska metoder och arbetssätt för att kunna svara upp mot allmänhetens intresse av kontroll av myndigheterna, men även enskilda vars data ingår i dessa analyser kan ha ett intresse av insyn i verksamheten. Mot den bakgrunden anser TCO att absolut sekretess inte ska gälla och TCO avstyrker därmed förslaget, och uppmanar regeringen att överväga en annan sekretessbestämmelse.

Utredningen föreslår också att meddelarfriheten ska inskränkas avseende dessa uppgifter.

Precis som utredningen konstaterar skulle offentlighetsprincipen inte fullt ut kunna förverkligas om de offentliga funktionärerna var förhindrade att bidra med uppgifter till den allmänna debatten, och reglerna om meddelarfrihet är avsedda att motverka icke önskade resultat av sekretessregleringen. Utredningen poängterar också att tjänstemän på de båda myndigheterna inte kommer vara förhindrade att informera om missförhållanden vid dataanalyser och urval, till exempel vid misstanke om att urval görs på grundval av etnicitet på ett sätt som inte är tillåtet.

Det är enligt TCO positivt att utredningen har beaktat behovet av att kunna slå larm om missförhållanden till media. Enligt TCO speglar dock inte utredningens resonemang hur bestämmelser om inskränkt meddelarfrihet skulle tillämpas i praktiken. TCO:s medlemsförbund Journalistförbundets erfarenhet är att tjänstemän, i de fall det finns denna typ av bestämmelse, avstår från att prata med media av rädsla för repressalier, och enligt Journalistförbundet kan en sådan inskränkning av meddelarfriheten som föreslås leda till att anställda på de aktuella myndigheterna inte kommer våga vända sig till media när det finns misstankar om missförhållanden vid dataanalyser och urval. Mot den bakgrunden avstyrker TCO också utredningens förslag om inskränkningar i meddelarfriheten.

9 Ett nationellt frånvaroregister

Utan att ta ställning till utredningens förslag i sak vill TCO påpeka vikten av säkerhetsåtgärder så att uppgifter om barn och elever, och särskilt de med skyddade personuppgifter, under inga omständigheter sprids. Det ställer omfattande krav på datasäkerheten för att obehöriga inte ska kunna få åtkomst till registret. TCO uppfattar att betänkandet saknar resonemang om riskerna för intrång i det nationella närvaroregistret och de konsekvenser det kan få för de individer som omfattas. Ett intrång i registret skulle kunna få mycket allvarliga konsekvenser för inte minst personer som lever under hot, både de som har skyddad identitet och de som ansökt om sådan, vars ärende handläggs. Det kommer att behövas systematiska och rigorösa åtgärder för att förebygga intrång i registret.

I det sammanhanget är det också viktigt att väga in den långa handläggningstiden i ärenden som rör personer som blir hotade och som ansöker hos Skatteverket om skyddade personuppgifter. Under handläggningstiden behövs integritetshöjande åtgärder i förebyggande syfte när det gäller hanteringen av personuppgifter i frånvaroregistret.

Det är också viktigt att påpeka att t.ex. felregistreringar i registret, personuppgiftsläckor, osäkerhet kring hur uppgifterna används eller misstankar att uppgifterna används på felaktigt sätt kan komma att påverka såväl barn som vuxnas förtroende för skolan och riskerar att leda till en minskad tillit till skolan, och att enskilda därmed riskerar att gå miste om det stöd de är i behov av.

TCO vill också anföra att det vore beklagligt om ett nationellt frånvaroregister införs i första hand i syfte att bekämpa fusk och oegentligheter. Det är viktigt att fokusera också på att garantera elevernas rätt till utbildning och skolgång och att stärka elevernas trygghet och studiero, i enlighet med utgångspunkterna för

utredningen Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan (SOU 2025:8).

12.4.2 Profilerings och risk för diskriminering

TCO delar utredningens uppfattning om att det vid användning av exempelvis maskininlärd algoritmer kan finnas en risk för diskriminerande resultat om data inte används på ett väl genomtänkt sätt. Det är därför av stor vikt att de urvalsmodeller som har tagits fram utvärderas och granskas kontinuerligt.

TCO anser att det är av yttersta vikt att det aldrig uppstår några otydligheter kring vem som är ansvarig när en AI-algoritm eller ett system orsakar skada eller fattar felaktiga beslut. AI-system för myndighetsutövning och offentligt beslutsfattande måste designas med utgångspunkt från en människa-i-kontroll-princip. Ur ett demokratiskt perspektiv är det avgörande att medborgare kan följa och förstå myndighetsbeslut och ytterst kunna få sin sak prövad av en människa.

Ur ett demokratiskt perspektiv är det vidare viktigt att erkänna att det finns utmaningar kopplade till partiskhet och diskriminering. AI-system kan vara känsliga för inbyggda fördomar och diskriminering om de tränas på data som kan vara partisk eller reflektera redan existerande ojämlikheter. Det kan leda till att AI-system tar beslut som förstärker orättvisa behandlingar baserat på t.ex. kön, etnicitet eller ålder. Transparens kring hur systemen har programmerats är viktigt för att identifiera eventuella partiska eller diskriminerande effekter av AI-system. En utvecklare måste kunna beskriva hur man arbetat för att undvika detta. Det är därför viktigt att intressenter, inklusive arbetstagare och deras representanter, blir konsulterade under AI-systemets hela livstid

Therese Svanström
Ordförande

Magnus Lundberg
Jurist